ПЕРШЕ ВИДАННЯ «ЕНЕЇДИ» (1798) ІВАНА КОТЛЯРЕВСЬКОГО У ГЕТТІНГЕНІ (НІМЕЧЧИНА)

Луїза Ільницька
завідувач відділу наукової бібліографії
ЛННБ України ім. В. Стефаника

Досліджено історію примірника першого видання «Енеїди» (1798) І. П. Котляревського, що зберігається у відділі рукописів і рідкісних книг (колекція «Ашіана») у центральній науковій бібліотеці Геттінгенського університету (Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen). Видання надіслав із Петербурга у 1800 р. доктор медицини, член медичної колегії російської імперії барон Георг фон Аш.
Ключові слова: *«Енеїда» (1798) І. П. Котляревського, Петербург, наукова бібліотека Геттінгенського університету, Георг фон Аш, колекція «Ашіана».*

We trace the history behind one of the books from the first printed edition of «Eneida» (1798) by Ivan Kotlyarevsky. It belongs to the Aschiana collection kept in the Dept. of handwritten and rare books of Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen. The book was sent from Peterburg by Baron Georg von Asch, the member of the Medical Collegium of the Russian Empire, Dr. of Medicine, in 1800.
Keywords: *«Eneida» (1798) by Ivan Kotlyarevsky, Peterburg, Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen, Georg von Asch, Aschiana collection.*

Исследована история экземпляра первого издания «Энеиды» (1798) И. П. Котляревского, хранящегося в отделе рукописей и редких книг (коллекция «Ашиана») центральной научной библиотеки Геттингенского университета (Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen). Книгу прислал в 1800 г. из Петербурга доктор медицины, член медицинской коллегии барон Георг фон Аш.
Ключевые слова: *«Энеида» (1798) И. П. Котляревского, Петербург, научная библиотека Геттингенского университета, Георг фон Аш, коллекция «Ашиана».*

Примірник першого видання «Енеїди» (1798 р.) І. П. Котляревського зареєстрований в електронному каталозі державної й університетської бібліотеки в Геттінгені (Niedersächsische Staats-

und Universitätsbibliothek Göttingen) — центральної наукової бібліотеки Геттінгенського університету. Кожна з трьох частин видання має окремий однотипний шифр (8PVAR NAT:1; 8PVAR NAT:2; 8PVAR NAT:3). При описі примірника зазначено: Asch Gyorg Tomas von. Erwerbung 1800. Отже, раніше власником книги був Георг фон Аш, а книгу бібліотека одержала у 1800 р.

Бібліотека Геттінгенського університету заснована у 1734 р., в тому самому, що й Геттінгенський університет (Georg-August-Universität Göttingen) — один з найпрестижніших у Німеччині і світі. З університетом пов'язані імена видатних осіб: фізиків Макса Борна і Роберта Оппенгеймера, філософа Артура Шопенгауера, канцлера Отто фон Бісмарка, математика Софії Ковалевської, вченого Іллі Мечникова, письменників братів Грімм. Загальні відомості про бібліотеку, її керівників і жертводавців можна знайти, в основному, у німецькомовних джерелах. Ми послуговуємося даними сайту «Frontiers = Границы» *[9]*, тексти на якому подані англійською і російською мовами.

Основою бібліотеки стала приватна книгозбірня Йоахіма Генріха фон Бюло (1650–1724), яку придбав засновник бібліотеки Герлах фон Мюнхаузен. Закупівлю книг з різних країн у 1763–1812 рр. організував тодішній директор бібліотеки, професор класичної філології Крістіан Готтлоб Гайне, який зробив її однією з найкращих книгозбірень у Німеччині. На період директорування Гайне припадає формування колекції «Ашіана», названої на честь жертводавця барона Георга Томаса фон Аша, чиє ім'я зазначене в каталозі при описі примірника першого видання «Енеїди».

Барон Георг Томас фон Аш (Georg Thomas fon Asch, 1729–1807) — уродженець Петербурга. Рід Ашів походить з Німеччини. На родинному гербі Ашів був лозунг «Virtute duce» (доброчесність нас веде). Батько Георга Фрідріх Георг фон Аш переселився до Росії на початку XVIII ст. На запрошення Петра І він приїхав до Петербурга, вступив на військову службу, а в 1726 р. отримав посаду поштового директора в російському поштовому управлінні. Так, на думку дослідників, за рахунок вихідців з німецьких земель формувався адміністративний ресурс російської імперії *[13]*, зрештою, не лише адміністративний.

Один з трьох синів Фрідріха — Георг Аш навчався в університетах Тюбінгена і Геттінгена. Одержав ступінь доктора медицини

в Геттінгенському університеті і повернувся до Петербурга. Спершу був муніципальним лікарем, а в 1763 р. став членом медичної колегії Російської імперії. Мав завдання їздити по німецьких землях, де були мінеральні води, купувати і пересилати в Петербург в медичну канцелярію, яка мала виключне право продавати їх. У 1771 р. граф Г. Орлов залучав його для боротьби з чумою в Москві. Хронологія життя барона фон Аша подана у російському біографічному словнику *[4]*, зокрема його служба головним військовим лікарем російської армії під час російсько-турецької війни. Відомо, що Георг фон Аш у 1779 р. став почесним членом Петербурзької імператорської академії наук, а імператор Павло I в день своєї коронації надав йому титул статського радника. Таким чином барон Аш досяг найбільших почестей в Російській імперії.

Історія формування колекції «Ашіана» у Геттінгенському університеті висвітлена у статті Гельмута Рольфінга про Георга фон Аша, поміщеній у збірнику до 300-річчя Санкт-Петербурга *[18]*. Окремий розділ статті присвячений біографії Георга фон Аша, інший — його листуванню з директором бібліотеки Геттінгенського університету Готтлобом Гайне та організації передачі книг і експонатів з Санкт-Петербурга до Геттінгена (морем до Любека, а звідти — до Геттінгена), характеристиці типів експонатів, які надіслав Аш, а це — близько 2 000 друків і понад 250 рукописів (стосуються переважно Сходу та ісламської культури).

Перший дарунок книг, рукописів, карт Георг фон Аш надіслав у Геттінген у 1771 р. під час перебування на російсько-турецькій війні. З кожним роком, особливо після 1777 р., коли він став позаштатним членом Геттінгенської академії наук, кількість дарів зростала. Усіх їх зареєстрував сам барон у 120 листах до директора бібліотеки Геттінгенського університету Готтлоба Гайне, які зберігаються у відділі рідкісних книг і рукописів бібліотеки Геттінгенського університету. Надсилання книг, рукописів, карт, планів міст, побутових предметів тривало до 1800 р. Часто пересилав дари і через свого брата дипломата, який працював у колегії закордонних справ спершу в російському посольстві у Відні (1754 р.), згодом — у Варшаві (до 1795 р.) *[5]*. Картографічні матеріали почав збирати ще його батько Фрідріх фон Аш, який мав можливість як поштовий урядовець їздити по Росії, контактувати з учеными. У каталозі (німецькою мовою) картографічної колекції Аша,

поміщеному на сайті «Frontiers = Границы» *[9]*, знаходимо матеріали, які стосуються українських земель: «Карта Черниговского наместничества», «Карта Екатеринославского наместничества», «Карта Киевской губернии», «Карта Подольской губернии» та ін. Книги з колекції Аша тут не зареєстровані. Очевидно, вони можуть бути зазначені у каталозі виставки колекції «Aschiana» у 1998 р. в Геттінгенському університеті *[16]*, який нам не вдалося оглянути. Редактор каталогу — відомий дослідник діяльності Аша Гельмут Рольфінг. Судячи зі змісту каталогу, який викладений у найбільшому у світі онлайн-каталозі WorldCat, редактор є автором біографічного нарису про Аша, окремі розділи каталогу, авторами яких є різні особи, присвячені книжковій колекції Аша, орієнталістиці, історичним картам, зразкам монет і медалей, мінералів і зразків корисних копалин з колекції «Ашіана». Чи експонувалася «Енеїда» 1798 р. на цій виставці — невідомо. На сьогодні бібліотека «Ашіана» становить значну частину розділу «Slavica» у Геттінгенському університеті. Серед інших дарів тут зберігається портрет Георга фон Аша роботи Кирила Головачевського (1780 р.) *(іл. 1)*.

Благочинна діяльність Георга фон Аша на користь Геттінгенського університету висвітлена переважно в німецьких джерелах, зокрема у згаданій праці Гельмута Рольфінга та у статтях Арнольда Бухгольца *[15]*. Бухгольц вважав колекцію Аша «музеєм російської культури 18 ст.», унікальним для того часу. У колекції — книги, рукописи, монети, мінерали, карти, графіка, які стосуються Росії, Китаю, Японії, Туреччини. Завдяки колекції Аша Геттінгенська університетська бібліотека стала європейським науковим центром для вивчення історії і культури народів тодішньої Росії і народів Сходу, зокрема в економічному і географічному аспектах. Оцінка діяльності Георга фон Аша в тодішніх російських наукових колах, як зазначив Арнольд Бухгольц, була не однаковою. Одні дорікали йому, що він висилав цінні наукові матеріали, які належали російській науці. Інші вважали, що цим способом він ознайомлював Німеччину з успіхами Просвітництва в Росії і таким чином робив науку інтернаціональною, намагаючись створити загальнодоступний музей культурних цінностей. Списки дарів Георга фон Аша до 1780 р. публікувались у Геттінгенських наукових відомостях («Göttingische Anzeigen von gelehrten Sachen»).

Після неприємного для Аша скандалу у Петербурзі він звернувся до Гайне з проханням не згадувати ні в листах, ні в документах про надіслані матеріали, щоб зайві відомості не викликали невдоволення і заздрості в наукових колах у Петербурзі та при царському дворі. Докладно про цей скандал читаємо у цікавій публікації А. Ханьковича *[12]*, яку на наше прохання надіслала директор бібліотеки Кунсткамери (Музею антропології та етнографії імені Петра Великого РАН у Санкт-Петербурзі) Шаскольська Тетяна Ігорівна. А. Ханькович на основі праці Я. Чистовича «История первых медицинских школ в России» (СПб, 1833) подав майже детективну історію з медаллю на честь барона фон Аша, яку він сам собі замовив у Санкт-Петербурзькому монетному дворі. На лицевому боці медалі вибитий портрет барона з написом латинською, який означав: Георг Аш барон дійсний статський радник. На медалі дата 1770 — в пам'ять перемоги над Туреччиною, в якій Георг фон Аш приписав і собі заслуги. На зворотному боці — зображення Ескулапа зі змієм, за легендою привезеним в Рим для відвернення мору і напис латинською: «рятівник від чуми». Одну срібну медаль послав у Геттінгенський університет (зберігається до сьогодні), де її сприйняли як урядове визнання заслуг барона, а другу срібну — в мінц-кабінет Кунсткамери. Її виставляли в Ермітажі, що викликало роздратування цариці (виготовлена без відома двору) і нападки на фон Аша як при дворі, так і в Академії наук. Розпорядженням урядового сенату було наказано передати медалі (Аш віддав чотири бронзові, оскільки решту вже роздарував) «для истребления». Сьогодні таку срібну медаль можна оглянути в інтернеті на сайті аукціону *[2]*, де вона продавалась за 10 тисяч доларів.

Сам Георг Аш у листах до Гайне пояснював нападки членів академії заздрістю і недоброзичливістю. Мабуть, тому російські біографічні джерела XIX — початку XX ст. *[4]* не шкодували негативних характеристик барона Єгора Федоровича Аша (так називали його в Росії), відзначали його марнославство, дріб'язковість, применшували його лікарські здібності, вважали, що боровся проти чуми не він, а його брат лікар Петро (Peter Ernest fon Asch) *[3]*. Щоправда, в цих джерелах немає жодних відомостей про його колекціонерство, а тим більше — про дари бібліотеці Геттінгенського університету, оскільки це була його приватна ініціатива,

а не обмін між Академією наук у Санкт-Петербурзі та Геттінгенським університетом. Очевидно, Аш і не розголошував своєї меценатської діяльності. Арнольд Бухгольц наводить слова мекленбурзького камергера, який відвідав Аша у Петербурзі: «Цей чоловік живе лише для академії в Геттінгені» *[15, с. 140]*. Помер Георг Аш у Петербурзі (у деяких джерелах вказано неправильно — у Геттінгені) в 1807 р.

Повертаючись до першого видання «Енеїди» 1798 р. з колекції Аша, нагадаємо, що воно надійшло до бібліотеки Геттінгенського університету у 1800 р. у складі частини колекції. Отже, книгу власник придбав відразу після виходу в світ. Можна гадати, що для барона Аша, як члена медичної колегії, придбати видання, яке вийшло з її друкарні, не було проблемою. На четвертій сторінці обкладинки «Енеїди» вміщена реклама «Книги продающиеся в Типографіи Государственной Медицинской коллегіи», в якій зазначено: «Малоросійская Энеида въ обверткѣ» 1 р. 60 к. Докладніші відомості про примірник першого видання «Енеїди» в колекції Аша ми одержали від пані Корнелії Пфордт (Cornelia Pfordt) — керівника групи стародруків бібліотеки Геттінгенського університету. За її даними, примірник не має жодних печаток і написів попереднього власника. Він в оправі з коричневої шкіри, яку, очевидно, виготовив власник *(іл. 2)*. У написаному від руки каталозі книга має номер «8В. A89». За додатковими відомостями за порадою пані Корнелії ми звернулися у відділ рукописів і рідкісних видань. Від керівника цього відділу пані Бербель Мунд (Bärbel Mund) ми одержали копію титульного аркуша із зазначенням сигнатури 8PVAR NAT 1420:1/3, зображення печатки бібліотеки *(іл. 3)* та документальні матеріали стосовно цього примірника. Насамперед, це копія листа барона Георга фон Аша до директора бібліотеки Крістіана Готтлоба Гайне від 7/19 серпня 1800 р., в якому є окремий список (рукою Аша) надісланих до бібліотеки книг (51 назва). Серед них під № 43 зареєстроване видання: Енеида на малороссійскій языкъ перелиціованная И. Котляревскимъ. СПб., 1798. *(іл. 4)*. Під списком така ж дата, як у листі. На наш запит, чи згадує «Енеїду» Аш в інших листах до Гайне, пані Мунд звернулася до співробітниці «Аш-проекту» з проханням з’ясувати це. Отримана відповідь свідчить, що, крім зазначеної інформації про видання у списку, інших згадок

про нього у листах до Гайне немає. Цікаво, що під № 1 поданий скорочений опис перекладу «Енеїди» грецькою мовою (1786–1792). Ми одержали також копію іншого списку (тієї самої 51 книги), написаного рукою бібліотекаря Єремії Давида Ройса (Jeremias David Reuss). Очевидно, цей список мав стати основою каталогу, оскільки описи в ньому точніші, їх зробив кваліфікований бібліотекар безпосередньо з книг. До назв надісланих книг (переважно російською мовою) подані відповідники німецькою мовою. Опис «Енеїди» у цьому списку точніший (збережена буква «і», як у виданні), а в поясненні навіть вжито слово «українська»: Енеида на малороссійскій языкъ перелицїованная И. Котляревскимъ. 1. 2. 3. СПВ. 1798. s. i. Eneide ins Ukrainische travestie.

У списку бібліотекаря Ройса окремим рядком виділений словник з Енеїди: «Собраніе малороссійскихъ словъ». СПБ. 1798. *(іл. 5)*. Відділ рукописів і рідкісних видань бібліотеки підтвердив, що «Енеїда» зареєстрована в книзі надходжень рукою бібліотекаря Ройса і зазначений її шифр у старому каталозі (Signatur: Cod. Ms. Bill. — Arch. Alte kataloge).

Особливо цінним матеріалом, надісланим з бібліотеки Геттінгенського університету, є копія вирізки короткої рецензії на «Енеїду» без підпису з німецького журналу «Göttingische Anzeigen von gelehrten Sachen ...» за 1801 рік *[17] (іл. 6)*. Цю вирізку вклеїв у перше видання «Енеїди», яке надіслав у Геттінген фон Аш, бібліотекар Єремія Давид Ройс. На полі вирізки публікації рукою бібліотекаря зазначений автор «Schlözer». Август Людвіг Шльоцер — один з найбільших німецьких вчених другої половини XVIII — початку XIX ст. *(іл. 7)*. Ми оглянули в інтернеті оцифрований примірник цього журналу, зокрема першого тому, в якому була поміщена ця рецензія. На початку тому подано список книг, які рецензуються. Серед них запис: I. Kotliarevskij. Yeneida na malorussijskij jazyk (travestierte Aneis in kleinrussischen dialect).

Особа Шльоцера широко відома також в історії російської науки. Тому в деяких джерелах він позиціонується як німецький і російський вчений. У 1760-ті роки (1761–1765, 1766–1767) він жив то в Петербурзі, то в Геттінгені. У 1767 р. повернувся до Геттінгена, де жив до смерті (1809 р.), проте зберіг зв’язки з Росією. Внесок Шльоцера в німецько-російські наукові відносини висвітлив

Арнольд Бухгольц *[15]*. Шльоцер організував рецензування російських видань у згаданому німецькому журналі рецензій. Вчений відомий як видавець Літопису «Нестор» (1802) та один з авторів норманської теорії походження Русі. Шльоцеру належить перше критичне видання «Повести временных лет» — «Нестор. Русские летописи на древнеславянском языке», здійснене у Геттінгені у 1802–1809 рр. Він вивчав різні списки з метою встановлення істинного тексту. «Нестор» оцінювали як перше фундаментальне джерелознавче дослідження в російській історичній науці, яке вплинуло на розвиток науки в Росії XIX ст. Хоча висновки Шльоцера критикували, проте його методологію високо оцінив О. Шахматов, який сам розшукав і опублікував багато літописів. У своїй праці «Разыскания о древнейших русских летописных сводах» О. Шахматов оцінив публікацію Шльоцером літопису «Нестора» (1802) як початок наукового вивчення літописів *[1, с. 136-137]*. Сам Шльоцер заявляв, що цією публікацією пересаджує на російський ґрунт знання, бо цей ґрунт доволі сирий, що викликало протести таких вчених, як В. Татіщев і М. Ломоносов.

До підтриманої Шльоцером нормандської теорії походження Русі негативно ставились такі українські вчені, як М. Максимович. Зокрема, М. Максимович писав: «Шлецер, в продолжении 40 лет не покидавший русской летописи, среди гигантских работ своего ученого критицизма, оказавший важную услугу первым листам нашей летописи, привязав к ним Атлантовскою ношу учености, был самый упорный и односторонний систематик своего мнения о Руси» *[14, с. 284]*.

Що ж спонукало Шльоцера написати рецензію на петербурзьке видання «малороссійским языком»? У матеріалах про вченого знаходимо відомості, що під час перебування у Петербурзі з перервами на поїздки в Геттінген, Шльоцер вирішив вивчити не лише російську мову, а й «слов'янські діалекти» (формулювання Шльоцера). У згаданому геттінгенському журналі рецензій він постійно, до кінця життя (1809 р.), рецензує російські видання. Власне відгук на «Енеїду» поміщений після його рецензії на книгу «Краткая российская история издана в пользу народных училищ Российской империи», Т. 1. СПб. 1799. Невідомо, чи спонукало його до рецензії знайомство з одним із «слов'янських діалектів», чи інтерес до

Вергілія. У книзі В. Іконникова «Август Людвиг Шлецер: историко-биографический очерк» *[7]* звертаємо увагу на невеличку деталь у біографії вченого. Під час морської подорожі Шльоцера з Любека до Петербурга була сильна буря, і Шльоцер разом з іншими речами у сундучку, який змила хвиля, втратив маленьку люненбурзьку біблію, за якою дуже шкодував. Пізніше він згадував: «С этого времени я лучше стал понимать поэтов, описывающих с натуры по собственному опыту бури и другие опасности на море (как Вергилий в Энеиде). Авторов, описывающих подобные предметы, я читаю с большим чувством, а следовательно и с большим удовольствием» *[7, с. 6]*. Чи був цей епізод стимулом, щоб не лише взяти до рук «Енеїду» І. Котляревського, а й написати коротку рецензію, важко сказати. Так чи інакше, але вартість цієї рецензії в тому, що вона є єдиною на сьогодні відомою прижиттєвою (стосовно І. Котляревського) рецензією на перше видання «Енеїди» 1798 р.

Адже найповніша бібліографія «Іван Котляревський» *[8]* першу згадку (власне, згадку, а не відгук) про «Енеїду» 1798 р. датує 1804 роком: «Ни один стихотворец не был столько раз пародирован, как Вергилий. Скарон на франц., Блумауер на немец. и Осипов на русском сделали из него самые комические поэмы; Даже на малороссийском языке есть презабавная пародия сего поэта» (Корифей или ключ литературы. Ч. II. Каллиопа. Продолжение. Кн. 7: Опыт о славнейших эпических стихотворениях А. Древние. — СПб., 1804. — С. 295) *[8, с. 41]*. Покажчик реєструє лише поодинокі згадки про особу І. Котляревського або про «Енеїду» 1798 р. впродовж 1814–1923 рр. в російській пресі. І тільки у 1825 р. в статті українського письменника і педагога, на той час вчителя латинської мови в Гімназії вищих наук князя Безбородька Івана Кулжинського «Некоторые замечания касательно истории и характера малорусской поэзии» читаємо короткий відгук: «Долг справедливости требует, чтобы мы принесли благодарность г-ну Котляревскому за его «Енеиду». Мы уверены, что сия прекрасная пародия дойдет до позднейшего потомства и ею будут заниматься так, как теперь занимаются руническими буквами или древними медалями, ускользнувшими от едкости времени» *[11, с. 186]*. Фактично вивчення «Енеїди» почалося від праці М. Костомарова «Обзор сочинений, писанных на малороссийском

языке» *[10]*, в якій І. Котляревському присвячені окремі сторінки з аналізом «Енеїди».

З огляду на унікальність прижиттєвої рецензії на перше видання «Енеїди» публікуємо її в оригіналі *(іл. 8)* та в українському перекладі*: «Енеида на малороссійскій языкъ перелицiованная И. Котляревскимъ. Травестована Енеїда простонародним малоросійським діалектом якісно надрукована з дозволу петербурзької цензури у вісімку [формат 8°] 1798 [року] на 72 сторінках на кошти М. Парпури. Належить українській нації. Повністю лише 20-рядкові [?] строфи. Крім поетичної, твір має також літературну вартість. Те, що український або малоросійський діалект має багато запозичень від поляків, турків та ін., було відомо. Але що їх так багато і що цей діалект навіть у відмінюванні відрізняється від великоросійського, знали навіть не всі співвітчизники. Без доданого українського словника на 24-х сторінках ця поезія була б мало кому зрозумілою».

Важливо, що Шльоцер звернув увагу на українську мову твору (звичайно, що він вживає «діалект», і це зрозуміло). Можна припустити, що він читав твір, але чому тоді не зауважив, що в «Енеїді» не 20-рядкова, а 10-рядкова строфа «з правильним і строгим чергуванням рим; чотирьохстоповий ямб, легкий та дзвінкий» *[6, с. 48]*. Стосовно мовних запозичень у творах І. Котляревського згодом точніше сказав Микола Зеров: «Українська народня мова у давніших авторів не визначається чистотою словника. В ній повно було польських, слов'янських і навіть латинських слів. Лексичний матеріал Котляревського далеко чистіший, хоч і в нього трапляється досить старослов'янських, польських і особливо російських елементів. Але не в чистоті справа. Найбільша заслуга мови Котляревського — це надзвичайне багатство її словника» *[6, с. 50]*. Зрозуміло, що Шльоцер не міг дати такої характеристики.

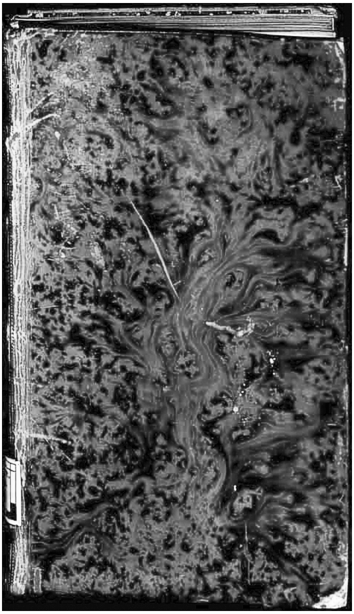
Історія примірника першого видання «Енеїди» 1798 р. І. Котляревського у Геттінгенському університеті засвідчує, що поширення навіть однієї такої книги стає важливим джерелом відомостей у світовому інформаційному просторі про націю, яку вона представляє.

---

* Переклад рецензії та інших текстів з німецької здійснила молодший науковий співробітник ЛННБ України ім. В. Стефаника Алла Ільницька.

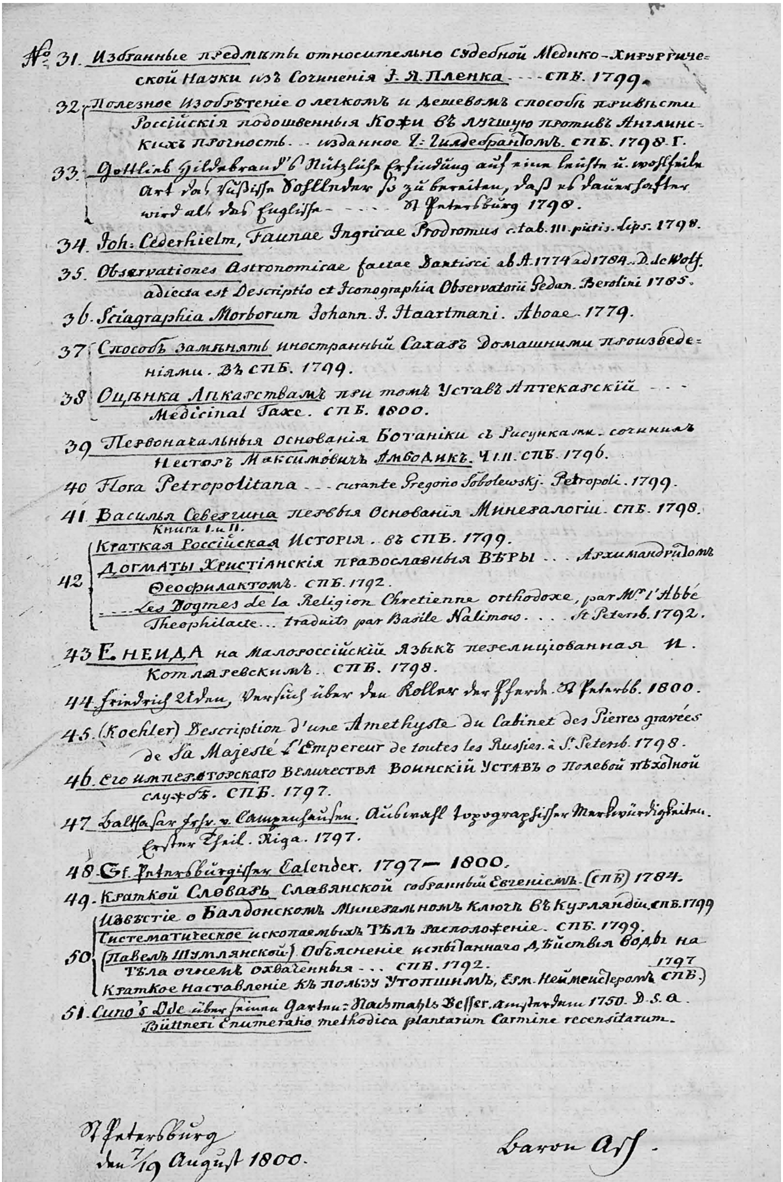
1. Барон Георг Томас фон Аш.
Портрет роботи Кирила Головачевського (1780 р.)

2. «Енеїда» 1798 р. у бібліотеці Геттінгенського університету

3. Печатка бібліотеки Геттінгенського університету на примірнику «Енеїди» 1798 р. (колекція Аша)

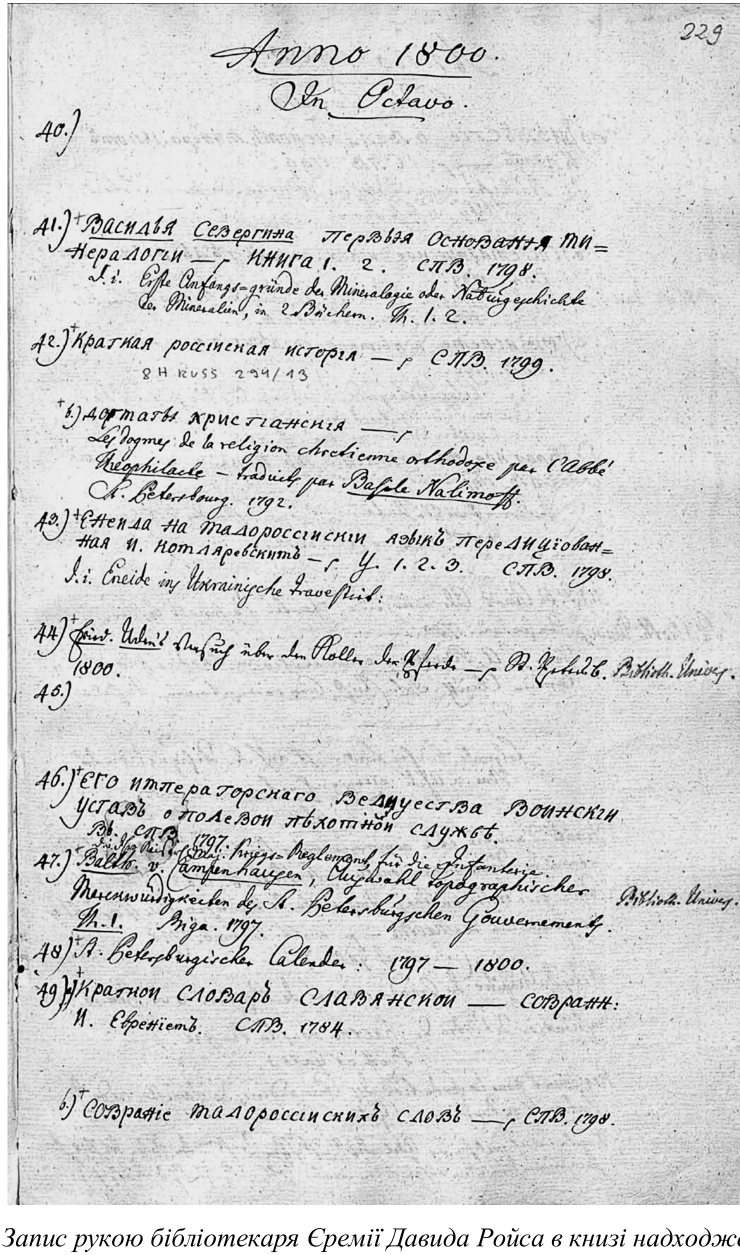

№ 31. Избранные предметы относительно Судебной Медико-Хирургической Науки изъ Сочинения І. Я. Пленка. --- СПБ. 1799.
32. Полезное Изобрѣтение о легкомъ и дешевомъ способѣ привести Россійскія подошвенныя Кожи въ лучшую противъ Англинскихъ прочность. -- изданное Г. Гилдебрандомъ. СПБ. 1798 г.
33. Gottlieb Gildebrand's Nützliche Erfindung auf eine leichte u. wohlfeile Art das Russische Sohlleder so zu bereiten, daß es dauerhafter wird als das Englische ---- St. Petersburg 1798.
34. Joh: Cederhielm, Faunae Ingricae Prodromus c. tab. III. pictis. Lips. 1798.
35. Observationes Astronomicae factae Dantisci ab A. 1774 ad 1784. D. de Wolf. adiecta est Descriptio et Iconographia Observatorii Gedan. Berolini 1785.
36. Sciagraphia Morborum Johann. J. Haartmani. Aboae 1779.
37. Способъ замѣнять иностранный Сахаръ Домашними произведеніями. Въ СПБ. 1799.
38. Оцѣнка Аптекарствамъ при томъ Уставъ Аптекарскій --- Medicinal Taxe. СПБ. 1800.
39. Первоначальныя основанія Ботаники съ Рисунками. сочинилъ Несторъ Максимовичъ Амбодикъ. Ч. I. II. СПБ. 1796.
40. Flora Petropolitana --- curante Gregorio Sobolewskj. Petropoli. 1799.
41. Василья Севергина первыя Основанія Минералогіи. СПБ. 1798.
42. Книга I. и II. Краткая Россійская Исторія. въ СПБ. 1799.
Догматы Христіанскія православныя Вѣры ... Архимандритомъ Θеофилактомъ. СПБ. 1792.
--- Les Dogmes de la Religion Chretienne orthodoxe, par Mr. l'Abbé Theophilacte ... traduits par Basile Nalimow. ... St. Petersb. 1792.
43. Енеида на Малороссійскій Языкъ перелицïованная И. Котляревскимъ. СПБ. 1798.
44. Friedrich Erdmann, Versuch über den Koller der Pferde. St. Petersb. 1800.
45. (Koehler) Description d'une Amethyste du Cabinet des Pierres gravées de Sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies. à St. Petersb. 1798.
46. Его Императорскаго Величества Воинскій Уставъ о Полевой пѣхотной службѣ. СПБ. 1797.
47. Balthasar Frhr. v. Campenhausen. Auswahl topographischer Merkwürdigkeiten. Erster Theil. Riga. 1797.
48. St. Petersburgischer Calender. 1797 — 1800.
49. Краткой Словарь Славянской собранный Евгеніемъ. (СПБ) 1784.
50. Извѣстіе о Балдонскомъ Минеральномъ Ключѣ въ Курляндіи. СПБ. 1799
Систематическое ископаемыхъ Тѣлъ расположеніе. СПБ. 1799.
(Павелъ Шумлянской) Объясненіе испытаннаго дѣйствія воды на Тѣла огнемъ охваченныя ... СПБ. 1792.
Краткое Наставленіе къ пользу утопшимъ, Ерм. Неймейстеромъ (1797 СПБ.)
51. Cuno's Ode über seinen Garten: Nachmahls Besser. Amsterdam 1750. D. S. A. Büttneri Enumeratio methodica plantarum Carmine recensitarum.

St. Petersburg
den 7/19 August 1800.

Baron Asch.

4. Копія частини листа барона фон Аша до директора бібліотеки Геттінгенського університету зі списком надісланих книг

229

Anno 1800.

In Octavo.

40.)

41.) +Василья Севергина первыя основания минералогии — книга 1. 2. СПБ. 1798.
d.i. Erste Anfangs-gründe der Mineralogie oder Naturgeschichte der Mineralien, in 2 Büchern. Th. 1. 2.

42.) +Краткая россiйская история — СПБ. 1799.
8 H RUSS 294/13

+b.) догматы христiанскiя —
Les dogmes de la religion chrétienne orthodoxe par l'Abbé Theophilacte - traduits par Basile Nalimoff. St. Petersbourg. 1792.

43.) +Енейда на малороссiйскiй языкъ перелицiованная И. Котляревскимъ — Ч. 1. 2. 3. СПБ. 1798.
d.i. Eneide ins Ukrainische travestirt.

44) +Fried. Uhlin's Abhandlung über den Koller der Pferde — St. Petersb. Biblioth. Univers. 1800.

45.)

46.) +Его императорскаго величества воинскiй уставъ о полевой пѣхотной службѣ. СПБ. 1797.
Sr. Kays. Maj. Kriegs-Reglement für die Infanterie.

47.) +Balth. v. Campenhausen, Auswahl topographischer Merkwürdigkeiten des St. Petersburgischen Gouvernements. Th. 1. Riga. 1797. Biblioth. Univers.

48) +St. Petersburgischer Calender: 1797 — 1800.

49) +Краткой словарь славянской — собран: И. Евреинымъ. СПБ. 1784.

b.) +Собранiе малороссiйскихъ словъ — СПБ. 1798.

5. Запис рукою бібліотекаря Єремії Давида Ройса в книзі надходжень бібліотеки Геттінгенського університету

Göttingische Anzeigen

von

gelehrten Sachen

unter der Aufsicht

der königl. Gesellschaft der Wissenschaften.

Der erste Band,

auf das Jahr 1801.

FECVNDAT ET ORNAT

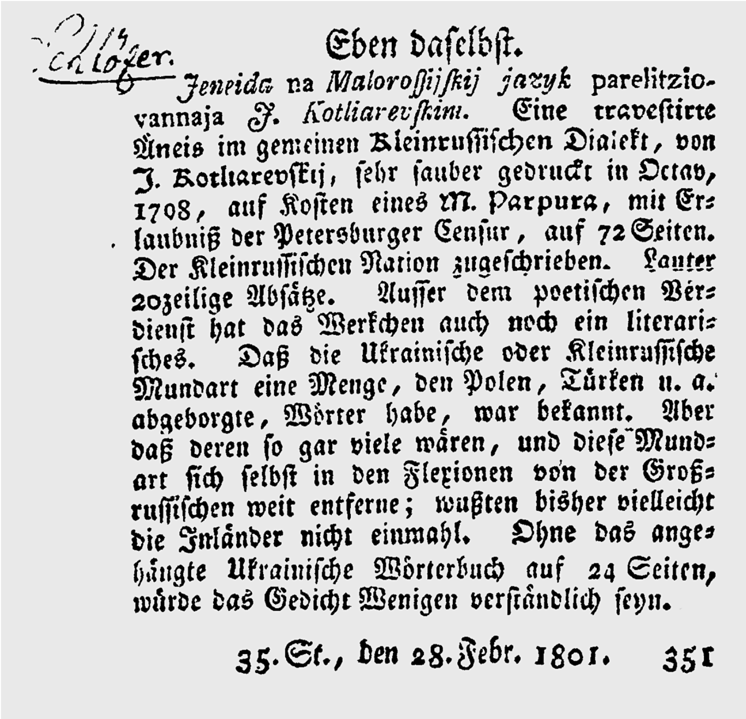
Göttingen,

gedruckt bey Heinrich Dieterich.

6. Обкладинка журналу, в якому опубліковано рецензію на перше видання «Енеїди» 1798 р.

7. Август Людвіг Шльоцер — автор рецензії на «Енеїду» (1798)

Eben daselbst.

Jeneida na Malorossijskij jazyk parelitziovannaja J. Kotliarevskim. Eine travestirte Äneis im gemeinen Kleinrussischen Dialekt, von J. Kotliarevskij, sehr sauber gedruckt in Octav, 1708, auf Kosten eines M. Parpura, mit Erlaubniß der Petersburger Censur, auf 72 Seiten. Der Kleinrussischen Nation zugeschrieben. Lauter 20zeilige Absätze. Ausser dem poetischen Verdienst hat das Werkchen auch noch ein literarisches. Daß die Ukrainische oder Kleinrussische Mundart eine Menge, den Polen, Türken u. a. abgeborgte, Wörter habe, war bekannt. Aber daß deren so gar viele wären, und diese Mundart sich selbst in den Flexionen von der Großrussischen weit entferne; wußten bisher vielleicht die Inländer nicht einmahl. Ohne das angehängte Ukrainische Wörterbuch auf 24 Seiten, würde das Gedicht Wenigen verständlich seyn.

35. St., den 28. Febr. 1801. 351

8. Рецензія Августа Людвіга Шльоцера на перше видання «Енеїди» (1798)

1. *Андреев А. Ю.* А. Л. Шлецер и русско-немецкие связи во второй половине XVIII — начала XIX в. / *А. Ю. Андреев* // История и историки : историограф. вестник. — Москва, 2005. — № 1. — С. 136-157.
2. Аукционный дом Гелос [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.gelos.ru/2009/february/28/02/main.html. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 16 січ. 2017 р.
3. Ашъ, баронъ // *Венгеров С. А.* Критико-біографический словарь русскихъ писателей и ученыхъ (от начала русской образованности до нашихъ дней) / *С. А. Венгеров*. — СПб, 1889. — Т. 1, вып. 19. — С. 894-896.
4. Ашъ Егоръ Ѳедоровичъ, барон // Русскій біографическій словарь. — СПб., 1900. — Т. 2. — С. 364.
5. *Власова О.* Частное коллекционирование русской гравюры и литографии в России в конце XVIII — начале XX вв. : дис. на соиск. учен. степени канд. искусствоведения / *Ольга Власова*. — СПб, 2004. — 215 с.

6. *Зеров М.* Нове українське письменство : іст. нарис / *М. Зеров.* — Київ : Слово, 1924. — 136 с.
7. *Иконников В. С.* Август Людвиг Шлецер : ист.-биогр. очерк / *В. С. Иконников.* — Киев, 1911. — 72 с.
8. Іван Котляревський : бібліогр. покажчик, 1798–1968 / [склав *М. О. Мороз*]. — Київ : Наук. думка, 1969. — 290 с.
9. Коллекции из Государственной библиотеки Геттингенского университета (СУБ). Коллекция Георга фон Аш [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://frontiers.loc.gov/intldl/mtfhtml/mfdigcol/subcoll.html. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 16 січ. 2017 р.
10. *Костомаров Н.* Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке / *Н. Костомаров* // Молодик на 1844 г.: укр. лит. сборник, изд. *И. Бецким.* — Харьков, 1843. — С. 157-185.
11. *Кулжинский И.* Некоторые замечания касательно истории и характера малорусской поэзии / *И. Кулжинский* // Украинский журнал. — 1825. — Чис. 5 (№ 3). — С. 178-187.
12. *Ханькович А.* Барон Георг Томас фон Аш / *А. Ханькович* // Немцы в Санкт-Петербурге (XVIII–XX века) : биогр. аспект. — СПб.: МАЭ РАН, 2005. — Вып. 3. — С. 48-60.
13. *Чеботарева В.* Немцы российской империи [Електронний ресурс] / *Валентина Чеботарева* // Сайт журналу «Сенатор». — Режим доступу: www.minnation.senat.org/minnat/Deutsche_Russland.html. — Назва з екрана. — Дата перегляду: 16 січ. 2017 р.
14. *Шевченко Н.* Варяги і початки Русі у наукових студіях М. О. Максимовича / *Наталя Шевченко* // Український історичний збірник. — 2013. — Вип. 16. — С. 281-294.
15. *Buchholz A.* Die Rußlandsammlung des Baron von Asch / *Arnold Buchholz* // Jahrbücher für Geschichte Osteuropas : Neue Folge. — 1955. — Bd. 3, Heft 2. — S. 123-140.
16. «Ganz vorzügliche und unvergessliche Verdienste» : Georg Thomas von Asch als Förderer der Universität Göttingen : Ausstellung im historischen Gebäude der Niedersächsischen Staats- und Universitätsbibliothek, 20. April bis 22. Mai 1998. — Göttingen, 1998. — 92 S. — (Göttinger Bibliotheksschriften ; 11).
17. [Rec.] // Göttingische Anzeigen von gelehrten Sachen unter der Aufsicht der königl. Gesellschaft der Wissenschaften. — Göttingen. — 1801. — Bd. 1, N 35. — S. 350.
18. *Rohlfing H.* Eine neue russische Bibliothek in Göttingen: Georg Thomas von Asch als Förderer der Georgia Augusta / *Helmut Rohlfing* // Russland und die «Göttingische Seele» : 300 jahre St. Petersburg. — Göttingen 2004. — S. 287-297.